

УДК 371.134:004

Наталя Дмитренко

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ЗАПОБІГАННЯ НЕГАТИВНОГО
ВПЛИВУ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ**

У статті розглядається проблема професійної підготовки майбутніх учителів до запобігання негативного впливу інформаційно-телекомунікаційних технологій на учнів загальноосвітньої школи; розкривається суть негативного впливу інформаційно-телекомунікаційних технологій; висвітлюються структурні елементи системи професійної підготовки майбутніх учителів до запобігання негативного впливу інформаційно-телекомунікаційних технологій.

Ключові слова: професійна підготовка майбутніх учителів, негативний вплив, інформаційно-телекомунікаційні технології, віртуальне хуліганство, поведінковий підхід.

В сучасних умовах розвитку суспільства новітні інформаційно-телекомунікаційні технології перестали бути просто системою зберігання і передачі інформації, а стали новою невід'ємною частиною повсякденної реальності і сферою життєдіяльності величезного числа людей, інструментом наукового пошуку, гіперкомунікацією.

Забезпечуючи активне використання інтелектуального потенціалу суспільства, інформатизація суспільства, водночас, має і негативний вплив, який, в першу чергу, проявляється у використанні інформаційно-телекомунікаційних засобів для передачі та поширення інформації аморального характеру. Найбільшого розповсюдження негативне застосування інформаційних і телекомунікаційних засобів набуло серед сучасних підлітків і молоді. Саме тому проблема підготовки майбутніх учителів до запобігання негативного впливу інформаційно-телекомунікаційних технологій серед учнів загальноосвітньої школи має особливу соціальну і педагогічну значущість.

Аналіз педагогічних та психологічних джерел засвідчив, що вітчизняними та зарубіжними науковцями досліджено різні аспекти використання інформаційно-телекомунікаційних технологій.

Психологічні особливості впливу інформаційно-телекомунікаційних технологій розглядаються у дослідженнях А. Голдберга, Г. Дерменджиевої, А. Сманцера, Дж. Сулера, Л. Тодорової, Е. Ториної.

Проблема комп'ютеризації висвітлена в працях М. Голованя, Р. Гуревича, М. Жалдака, М. Кадемії, В. Клочка, В. Кухаренка, Ю. Рамського,

Н. Тверезовської та ін. У цих наукових роботах значна увага приділяється вивченню необхідних і достатніх умов використання сучасних інформаційних систем навчання як засобу підвищення пізнавальної активності тих, хто навчається.

Зарубіжний досвід (К. Катцер, Е. Менесіні, Й. Пізальський, П. Слі, П. Сміт, Г. Стомаєр) засвідчує, що проблема негативного впливу інформаційно-телекомунікаційних технологій є новою і потребує спільних зусиль у її вирішенні. Наприклад, з 2008 року діє міжнародний проект «Віртуальне хуліганство: подолання негативного і посилення позитивного використання нових технологій в освітньому середовищі» (COST IS0801), участь у якому беруть 28 країн Європи [1].

Метою статті є обґрунтування необхідності професійної підготовки майбутніх учителів до запобігання негативного впливу інформаційно-телекомунікаційних технологій серед учнів загальноосвітньої школи.

В системі професійної підготовки майбутніх учителів до запобігання негативного впливу інформаційно-телекомунікаційних технологій учнями загальноосвітніх шкіл важливе місце посідає розкриття суті зазначеного впливу, його складників. Позитивні сторони віртуального спілкування, і зокрема отримання актуальної інформації за короткий період часу, пояснює причину «прихильності» школяра до інформаційно-телекомунікаційних технологій. Водночас залежність від інформаційно-телекомунікаційних технологій зменшує час спілкування особи в мікросередовищі, дуже часто викликає відчуження від людей. Людина стає замкнутою, порушуються зв'язки і взаємозалежності в колективі, емоційний клімат. Крім того, останнім часом серед учнів стало популярним розповсюдження відео- та фотозображень за допомогою мобільного та Інтернет зв'язку із насильницьким та аморальним змістом: побиття однолітків, різноманітні форми приниження, так званого буллінгу (англійською *bullying*, від *bully* – хуліган, забіяка, грубіян, гвалтівник). Це поняття означає залякування, фізичний або психологічний терор стосовно особистості з боку групи дітей, молоді, спрямований на те, щоб викликати в неї страх і тим самим підкорити її собі. Використання мобільних телефонів, чатів, Інтернет сайтів як інструментів буллінгу отримало назву «кібербуллінг» (віртуальне хуліганство).

Таким чином, негативний вплив інформаційно-телекомунікаційних технологій веде до інтелектуальної порожнечі і моральної деформації свідомості, а також до деформації емоційної і поведінкової сфери школяра. Дитина поступово відривається від гуманних людських цінностей. Змінюється його людська суть, бажання і інтереси.

Важливим у професійній підготовці майбутніх учителів до запобігання негативного впливу інформаційно-телекомунікаційних технологій є виявлення чинників, що обумовлюють його формування. Один з них – це заміна справжньої реальності віртуальною, в якій все

можливо і комфортно. Інший чинник, який детермінує девіантну поведінку в кіберпросторі, – це збереження анонімності особи і, отже, некараність дій, можливість здійснювати які надають інформаційно-телекомунікаційні технології. Ця анонімність дозволяє людині вільно, без затримки спілкуватися і робити те, що в реальному світі вона не змогла б.

Вирішення проблеми запобігання негативного впливу інформаційно-телекомунікаційних технологій на школярів, висуває нові задачі перед педагогікою і, зокрема, перед превентивною діяльністю. У системі професійної підготовки майбутніх учителів до запобігання негативного впливу інформаційно-телекомунікаційних технологій на учнів загальноосвітніх шкіл чільне місце займає оволодіння уміннями проведення навально-виховних заходів спрямованих на: підвищення загального рівня правової свідомості дітей, молоді та батьків; рівня обізнаності з проблем порушення прав людини; навчання моделям безпечної поведінки; вироблення вміння протистояти негативним впливам; виховання поваги до прав та основних свобод людини; толерантного ставлення до потерпілих від насильства.

Майбутні вчителі повинні бути обізнаними зі структурою поведінки учнів, які опиняються під негативним впливом інформаційно-телекомунікаційних технологій, в якій виділяють кілька взаємозалежних рівнів: мотивація, що спонукає до неадекватної поведінки; емоційні процеси, що супроводжують зазначену поведінку; процеси саморегуляції; когнітивна переробка інформації; нарешті, явища, що зовні спостерігаються, і дії.

Важливою складовою системи професійної підготовки майбутніх учителів до запобігання негативного впливу інформаційно-телекомунікаційних технологій на учнів загальноосвітніх шкіл є оволодіння майбутніми учителями методикою поведінкової корекції, як однієї з найбільш ефективних і адекватних форм психологічного впливу на школярів, схильних до віртуальної залежності. Поведінковий підхід має ряд очевидних переваг: концептуальна чіткість і відносна простота методів. Крім того, він спрямований на поведінкові зміни і має виражений практичний характер. Психолого-педагогічний вплив може бути спрямований на ослаблення або усунення впливу інформаційно-телекомунікаційних технологій; посилення асертивної поведінки; розвиток здатності розуміти свої почуття; зменшення емоційних реакцій (наприклад, тривоги); формування навичок адекватного і безпечного вираження гніву, розвиток здатності розслаблятися; розвиток здатності самоутверджуватися.

Досягнення позитивних поведінкових змін у конкретному напрямі є метою корекції негативного впливу інформаційно-телекомунікаційних технологій. Психолого-педагогічна профілактика здійснюється у формі консультивання, педагогічної корекції, психологічних тренінгів, психотерапії. Також вона може мати вигляд індивідуальної, сімейної або

групової роботи.

При здійсненні психокорекційної роботи з підлітками які займаються кібербуллінгом чи стали його жертвами, акцентується увага на створенні ситуації взаємодовіри, взаємоповаги у спілкуванні. При цьому враховується, що довірливі слова підлітка мають залишатися таємницею. Його проблеми можуть бути обговорені з батьками й педагогами лише після прохання і за згодою підлітка. Втрата довіри, розголошення таємниці, навіть мимовільне, є великою психологічною травмою і може призвести до непередбачених наслідків [2, с. 37].

З метою поглиблення правових знань підлітків і формування вміння співвідносити в житті норми моралі та права рекомендується застосовувати такі форми правового навчання, як диспути, дискусії, конференції, постійно діючі правові лекторії, конкурси, вікторини правових знань, тематичні вечори, зустрічі з працівниками правоохоронних органів, тематичні виховні години [3, с. 2].

Під час проведення виховних заходів можуть бути розглянуті такі питання як: кібербуллінг як проблема порушення прав людини; міжнародні стандарти та міжнародні механізми забезпечення прав людини; права дітей і Конвенція ООН про права дитини; Кримінальний кодекс і правила поведінки учнів і студентів у суспільстві; українське законодавство, міжнародні документи та законодавство зарубіжних країн щодо запобігання насильства й експлуатації дітей; механізм захисту своїх прав в Україні (суд, правоохоронні органи); міжнародні механізми захисту прав людини (Європейський суд з прав людини); правові основи захисту людини від кібербулінгу; шляхи попередження кібербулінгу; негативні наслідки кібербулінгу для особистості, сім'ї, суспільства; дисципліна – свобода чи необхідність; як захиститися від насильства; що робити в кризовій ситуації; до кого і як звертатися; які основи захисту суспільства забезпечує Закон України «Про захист суспільної моралі»; безпечне користування Інтернетом, мобільним телефоном [3, с. 3].

У процесі обговорення питань із проблем негативного використання інформаційних телекомунікаційних технологій з підлітками необхідно надати можливість всім учасникам висловлювати свої думки та брати активну участь в обговоренні питань.

Отже, вирішення проблеми віртуального хуліганства серед українських підлітків потребує спільних зусиль науковців, вчителів, батьків, учнів, представників місцевої та державної влади, операторів мобільних телефонних компаній, постачальників Інтернет-послуг тощо.

На практиці подолання негативного і посилення позитивного впливу інформаційно-телекомунікаційних технологій пов'язано з цілеспрямованою і планомірною роботою по формуванню систематизованих комп'ютерних умінь і створенню позитивного відношення до комп'ютерних технологій. Разом з тим важливо інформувати школярів про шкідливий вплив

інформаційно-телекомунікаційних технологій і заходи щодо його усунення, що вимагає розробки методики подолання негативного і посилення позитивного впливу інформаційно-телекомунікаційних технологій серед підлітків та методичних рекомендації з проблеми для дітей, батьків та вчителів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. COST ACTION IS0801 Cyberbullying: coping with negative and enhancing positive uses of new technologies, in relationships in educational settings (COST IS0801) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sites.google.com/site/costis0801>.
2. Федорченко Т. Є. Подолання агресивності як засіб профілактики дитячої бездоглядності / Т. Є. Федорченко // Пост Методика. – № 2(86). – 2009.
3. Карпушевська Л. Р. Інструктивно-методичний лист щодо запобігання негативному впливу інформаційно-комунікативних технологій на формування моральної свідомості учнівської та студентської молоді [Електронний ресурс] / Л. Р. Карпушевська, О. В. Кузнецова. – Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України. – Режим доступу : http://sites.znu.edu.ua/liberal_edu/anonsy/Instruktivno_metodichij_list.doc.